

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การศึกษานั้นเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาจะส่งเสริมให้คนเกิดความคิดริเริ่มดำเนินงานต่าง ๆ ให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้น และยังช่วยสร้างคนให้มีวิจรรณญาณไตร่ตรองหาเหตุผลในการคิด การพูด และการกระทำซึ่งเป็นคุณสมบัติที่มีค่ายิ่งในการพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดีของชาติ และมีบทบาทอันสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมประชาธิปไตย¹

การศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีเป็นกำลังของชาติในระบอบประชาธิปไตย ดังกล่าวนั้นมีหลักเกณฑ์หรือปรัชญาที่ควรคำนึงถึงอยู่ 3 ประการ คือ²

1. การศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเคารพนับถือซึ่งกันและกัน แม้ว่าบุคคลจะมีความแตกต่างกัน (respect for individual)
2. การศึกษาควรสนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือแบ่งปัน มีส่วนรับผิดชอบ และมีโอกาสร่วมมือกันในการทำงานต่าง ๆ (sharing, participating, cooperation)
3. การศึกษาควรสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ความคิด หรือพัฒนาปัญญา (faith in intellectual) ในการแก้ปัญหาหรือกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้มากที่สุด

¹วิสาภัญญศึกษา, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ, ประมวลบทความเกี่ยวกับการมัธยมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, พ.ศ. 2513), หน้า 3 - 4

²สาโรช บัวศรี, "การปลูกฝังประชาธิปไตย", วารสารสภาการศึกษา ปีที่ 4, ฉบับที่ 3 (ตุลาคม 2512), หน้า 1.

นับแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันโรงเรียนส่วนมากได้อ้อเอาเพียงตำราเรียนเท่านั้นเป็นหลักในการสอนและการให้การศึกษา ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เยาวชน จึงเป็นการสอนหนังสือเป็นส่วนใหญ่ซึ่ง เป็นในเรื่องการจดจำมากกว่ากิจกรรมอื่นใด นักเรียนมักเป็นฝ่ายรับมากกว่าเป็นฝ่ายแสดงกริยาอาการใด ๆ ในการปฏิบัติ ไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาการทางร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญาแต่อย่างใด ทำให้เกิดปัญหาความเจริญงอกงามที่ไม่ได้สัดส่วนกันระหว่างความรู้ ทักษะ และทักษะ สรุปว่า การปฏิบัติจริงอย่างชีวิตจริงมีอยู่ในอัตราน้อยมาก เยาวชนของชาติ จึงไม่อาจทำงานใด ๆ ได้เมื่อจบชั้นตอนของการศึกษาแต่ละระดับแล้ว³

สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาขึ้นกับองค์ประกอบหลายด้าน องค์ประกอบที่มีความสำคัญประการหนึ่ง คือ "วิธีการสอนของครู" ดังที่นักการศึกษาบางท่าน กล่าวถึงความสำคัญของวิธีการสอนของครู เอาไว้ว่า "...วิธีสอนเป็นกระบวนการที่ทำให้วัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการศึกษาปรากฏขึ้นได้ ฉะนั้น วิธีสอนจึงเปรียบเสมือนสะพานที่เชื่อมโยงวัตถุประสงค์กับผลให้ตอบเนื่องกัน..."⁴

วิธีสอนของครู เป็นปัญหาสำคัญในการสอนมาก การสอนของครูไทยส่วนมากเป็นไปในทำนองบอกความรู้ บอกรูปร่างให้แก่เด็ก เด็กไม่ได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ไม่รู้จักค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม คอยที่จะรอรับความรู้จากครู ไม่ได้นำเหตุการณ์ประจำวันมาใช้สอน ไม่เน้นการนำความรู้ไปใช้ และไม่ปลูกฝังทัศนคติที่ควรได้รับจากการเรียนรู้ เมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้วก็คือการเรียนได้สิ้นสุดลงไม่คิดแสวงหาความรู้อีกต่อไป ลักษณะการสอนดังกล่าวนี้เป็นการ เน้นเฉพาะด้านเนื้อหาวิชา จัดว่าเป็นการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered) โดยเหตุนี้การติดต่อ

³บรรจง ชูสกุลชาติ, ปฏิรูปอุดมการณ์การศึกษา (สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด พ.ศ. 2517), หน้า 71 - 72.

⁴หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, คู่มือนิเทศการศึกษา วิชาสังคมศึกษา (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ลาดพร้าว, 2513), หน้า 28

สื่อสารจึง เป็นไปในลักษณะ "ทางเดียว"⁵

ชัยยงค์ พรหมวงศ์⁶ ได้กล่าวถึงผลเสียของการสอนโดยไต่ครู เป็นศูนย์กลางไว้ว่าจะมีแนวโน้มให้นักเรียนเติบโตเป็นพลเมืองที่เชื่อฟังคำสั่งโดยปราศจากการโต้แย้ง ไม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ไม่ได้ฝึกการตัดสินใจและรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน เป็นการสอนที่ไม่ได้พัฒนาบุคลิกภาพ ไม่ส่งเสริมทักษะและพัฒนาการทางสังคมแก่เด็ก

ดร.อภุชย์ วิเชียรเจริญ⁷ ได้กล่าวถึงผลของการเรียนโดยวิธี "ครูเป็นศูนย์กลาง" เอาไว้ดังนี้ "...การเรียนรู้นั้นผู้เรียนต้องจำข้อเท็จจริง ไม่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถในการคิด การพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง ทำให้เกิดทัศนคติที่ยอมรับสิ่งต่าง ๆ โดยไม่มีการตั้งคำถาม ไม่วิพากษ์วิจารณ์แม้จะไม่เห็นด้วยก็ไม่โต้แย้ง ไม่ทักท้วง ทำให้เกิดผลเสียคือ ไม่ได้ปลูกฝังสร้างคนให้เป็นนักคิด ช่วยให้เกิดความคิดอ่าน เกิดความเคยชินในการแก้ปัญหาและแสวงหาเหตุผล หรือเกิดวิจารณ์งานชิ้นต่ออย่างไร..."

⁵สุนทร พานิชกุล, "ความรับผิดชอบหน้าที่การงานครู" ประชาศึกษา, 12 (กรกฎาคม, 2512) หน้า 13 - 14.

⁶ชัยยงค์ พรหมวงศ์ "ศูนย์การเรียน แนวทางใหม่สำหรับการปฏิรูประบบห้องเรียน", วารสารกรศาสตร์, 6 - 7 (ตุลาคม 2516 - มกราคม 2517), หน้า 54

⁷อภุชย์ วิเชียรเจริญ, "ปัญหาการศึกษาและวิชาการของไทยใน รท. 200", วารสารศูนย์ศึกษา, 17 7 - 8 (กรกฎาคม - สิงหาคม, 2514), หน้า 6.

สิปพนธ์ เกตุทัต⁸ กล่าวถึงผลเสียของการสอนที่ไม่ได้เสริมสร้างให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดเอาไว้ว่า "เพราะระบบการศึกษาของเราไม่ได้สอนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงเป็นเหตุที่ทำให้ประเทศเราวิ่งตามวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่ทัน" นอกจากนี้ จรุง วงศ์สายัณฑ์⁸ ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนของไทยเอาไว้อีกว่า "การเรียนการสอนของเราแต่โบราณกาลมาเน้นการสอนให้เด่น ให้แข่งแย้งกันเป็นที่หนึ่ง เราไม่ได้สอนให้ทำงานกันเป็นหมู่คณะ ไม่ได้สอนให้ประสานงานกัน สิ่งเหล่านี้ถ้าเราไม่ทำให้เกิดขึ้นแล้ว เราไปไม่รอด เราวิ่งตามเทคโนโลยีไม่ทัน"

ชัยยงค์ พรหมวงศ์⁹ ได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดห้องเรียนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลางนั้นทำให้คนไทยกว่า 35 ล้านคน ขาดคุณลักษณะ 5 ประการ คือ

1. ไม่รู้จักและไม่กล้าแสดงความคิดเห็น
2. ไม่รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง
3. ไม่รู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่
4. ไม่รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
5. ไม่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

การปลูกฝังลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ จะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อได้มีการปรับปรุงระบบห้องเรียน บทบาทของครูจากการเป็นผู้สอนมาเป็นผู้ประสานงานและทำหน้าที่เป็นประธานของกลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเอง

⁸จรุง วงศ์สายัณฑ์, สิปพนธ์ เกตุทัต และกระจำจ พัทธมนาวิน "อภิปรายการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี" บทเรียนจากการจัดการศึกษาในรอบร้อยปีที่ผ่านมามี กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2512) หน้า 101.

⁹ชัยยงค์ พรหมวงศ์, แนวคิดการจัดระบบพัฒนาหลักสูตรและการจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียน วารสารครูศาสตร์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 5 (พฤศจิกายน - ธันวาคม, 2517) หน้า 29.

ขออัญเชิญพระบรมราชาบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตรัสว่า¹⁰ "...นัก
การศึกษาเคยคิดกันว่า การให้ครูเป็นผู้สั่งสอนและแนะนำให้ศิษย์ทำตามนั้นอาจทำลายความคิดริเริ่ม
ทำลายอิสรภาพของเด็กและทำให้เด็กเป็นตัวของตัวเองน้อยลง เห็นกันว่าควรจะให้เด็กได้มี
อิสรภาพในการคิด การทำ และการเรียนรู้ด้วยตนเองมาก ๆ ..." ตลอดจนสนใจในการศึกษา
เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ (Humanistic Education) ; กันมาก เป็นการนำอารมณ์หรือ
ความรู้สึกซึ่งเป็นบุคลิกลักษณะด้านจิตใจมาสัมพันธ์กับความรู้ ความคิด หรือสติปัญญา ซึ่งนับว่าตรง
กับหลักของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมว่าเป็นผลจากทัศนคติ เทเรียนดิส¹¹ (Triandis) กล่าวว่า
ทัศนคติจะเกิดขึ้นได้ต้องเนื่องมาจากอารมณ์ เขามีความเชื่อว่า การพัฒนาทัศนคติจะนำไปสู่การ
ปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นไปตามความประสงค์ เป็นการแน่นอนว่าต้องอาศัยขบวนการในการใช้
ความรู้หรือวิธีสอนของครูนั่นเอง ซึ่งวิธีสอนในปัจจุบันนี้มีมากมายหลายอย่าง วิธีการสอนเหล่านั้น
เป็นเพียงแนวทางจะนำไปใช้โดยตรงไม่ได้ ต้องแก้ไขให้เหมาะสมกับภาวะของท้องถิ่น นักเรียน
และสภาพสังคมปัจจุบัน

น.ช.ณ. ¹² ได้แสดงความคิดเห็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสอนของครูว่า ครูควรสร้าง
บรรยากาศทั้งในและนอกห้องเรียนให้นักเรียนได้คิดอย่างเสรี ครูรู้จักเลือกประสบการณ์ให้
นักเรียนเรียนรู้มากขึ้น จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดสำหรับครูว่าควรจะทำบรรยากาศในห้องเรียนอย่างไร

¹⁰พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาบาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรผู้สำเร็จ
การศึกษาจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ประจำปีการศึกษา 2517 - 2518,
ข่าวกระทรวงศึกษาธิการ ปีที่ 3 ฉบับที่ 555, ประจำวันที่ 30 (มิถุนายน 2519).

¹¹Hary C. Triandis, Attitude and Attitude Change, (New York:
John Wiley, 1971), P.2.

¹²น.ช.ณ. นามแฝง "อานิสงษ์ของการเป็นครู" วิทยากร, 64 (พฤษภาคม,
2508), หน้า 193 - 201.

จึงจะช่วยให้เด็กเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนอย่างแท้จริง และที่สำคัญก็คือช่วยให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เป็นไปตามแบบสังคมไทยที่เราคิดว่าควรจะเป็นหรือที่เห็นว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน หรือตามอุดมการณ์แห่งชาติที่วางไว้ เพราะอิทธิพลของครูและบรรยากาศภายในห้องเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ในเรื่องนี้ เลวิน ลิปปิท และไวท์¹³ (Lewin, Lip Pitt, White) ได้ทำการทดลองโดยนำเด็กอายุ 10 ขวบมาหลายคน แล้วแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- ก. กลุ่มประชาธิปไตย ซึ่งใช้วิธีการตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยการลงคะแนนเสียง และให้มีครูคนหนึ่งทำหน้าที่ที่ปรึกษาของกลุ่ม
- ข. กลุ่มเผด็จการ ให้มีหัวหน้าคนหนึ่ง มีหน้าที่บังคับการให้ทุกคนทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่โค้ชมอบหมายให้ทำ
- ค. กลุ่มเสรี ทำอะไรได้ตามใจชอบ ไม่มีหัวหน้าหรือผู้สนับสนุนเลย

ผลปรากฏว่า กลุ่มประชาธิปไตยทุกคนต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเสรีกับหัวหน้ากลุ่มหรือที่ปรึกษา กลุ่มนี้มักจะแสดงความคิดเห็น เริ่มและชอบทำงานกันเป็นกลุ่ม กลุ่มเผด็จการจะมีลักษณะตรงข้ามกับกลุ่มแรก คือมักจะไม่ร่วมมือกัน มักแสดงปฏิกิริยาตอบสนองสิ่งต่าง ๆ อย่างก้าวร้าว ไม่ยอมรับหัวหน้าหรือผู้ให้คำปรึกษานั้นเลย ทั้งชอบทำงานคนเดียวมากกว่าจะรวมกลุ่มกับคนอื่น ๆ ส่วนพวกกลุ่มเสรีนั้นแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่ไม่มีระเบียบของเด็กและเด็กเหล่านี้จะไม่แสดงความคิดเห็นแต่อย่างใด

นักจิตวิทยาเชื่อกันว่า¹⁴ การเรียนรู้จะเป็นผลจากกระบวนการสัมพันธ์ทางสังคมหรือการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดขบวนการเรียนโดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเป็น

¹³ สวัสดิ์ สุวรรณอักษร, พัฒนาการด้านบุคลิกภาพและสังคมของเด็ก ประถมศึกษา, ปีที่ 25 ฉบับที่ 10 (พฤษภาคม 2517), หน้า 27.

¹⁴ Hubert Bonner, Group Dynamics Principles and Applications (New York: The Donal Press Company, 1959), P.10.

กลุ่มย่อย ย่อมช่วยให้เกิดผลดีถึง 2 ประการ คือนอกจากจะได้เรียนรู้เนื้อหาวิชาจากการมีส่วนร่วมทางความคิดและความรู้สึกแล้วยังทำให้ผู้เรียนได้รับการฝึกทักษะและการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เรียนดังที่ วิทฮอลล์ และ เลวิส¹⁵ (Withall and Lewis) กล่าวถึงผลของการทดลองของนักจิตวิทยาและสังคมวิทยาว่า วิธีการสอนที่ดีควรเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อให้สมาชิกมีโอกาสพบปะสนทนากันได้โดยทั่วถึง (Face-to-face Group) การเรียนรู้ในสภาพการณ์นี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และทักษะขึ้น

ธีเลน¹⁶ (Thelen) ชี้ให้เห็นประโยชน์จากการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2. ช่วยพัฒนาความเข้าใจของตน
3. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้สังคมและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม
4. ช่วยให้ผู้เรียนปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม ของเขาได้

จากข้อความเบื้องต้นทั้งหมดเมื่อนำมาพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าการศึกษาและวิธีสอนของครูเป็นเรื่องสำคัญที่ควร เน้นและตระหนักอย่างมาก เพราะปัญหาการศึกษาทุกวันนี้ ไม่ว่าในประเทศใด มีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งอยู่ที่ครู สถาบันต่าง ๆ ของสังคม รวมทั้งหนังสือพิมพ์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ได้เรียกร้องปรับปรุงคุณภาพครู ปรับปรุงการศึกษาของครูเพื่อให้ครูประจำการ

¹⁵ John Withall and W.W.Lewis, "Social Interaction in the Classroom" Handbook of Research on Teaching ed.; N.L. (Chicago: Rand McNally and Company, 1963), P. 684.

¹⁶ Herbert A. Thelen, Dynamics of Groups At work. (Chicago: The University of Chicago Press), 1967, preface VI - VII.

และผู้ที่กำลังเตรียมไปเป็นครู สามารถทำหน้าที่ได้โดยสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครูจึงได้ทำหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นใหม่ในปี 2519 เพื่อให้สอดคล้อง
กับสภาพของสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ 17

1. ให้เป็นผู้มีความรู้ในค่านิยมวิชาชีพ และค่านิยมการศึกษาเป็นอย่างดีสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และเพื่อดำรงชีวิตอยู่ให้เหมาะสมแก่สภาพของสังคม
2. ให้เป็นผู้มีนิสัยชอบค้นคว้าหาความรู้ มีความคิดริเริ่มและเป็นผู้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล
3. ให้มีโอกาสสำรวจหาความสนใจหรือความถนัดเป็นพิเศษ และส่งเสริมในทางนั้น ๆ
4. ให้เป็นผู้มีความเข้าใจเด็กวัยรุ่น และให้มีความสามารถในการสอน อบรมแนะแนวและปกครองที่ถูกต้องแก่เด็ก
5. ให้เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่ตั้งโรงเรียนให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอนให้มากที่สุดที่จะทำได้
6. ให้เป็นผู้ตระหนักในความสำคัญของหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน
7. ให้เป็นผู้ตระหนักในจริยธรรม ศีลธรรม และวัฒนธรรมของชาติ

โดยเฉพาะในหมวดวิชาการศึกษาได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ดังนี้ 18

1. ให้ความรู้และความเข้าใจในวิชาการศึกษาสำหรับครูในชั้นประถมศึกษา
2. ให้มีทักษะในการสอน
3. ให้ความรู้ความสามารถที่จะนำหลักการ วิธีการและกลวิธีต่าง ๆ ในการเรียน

¹⁷กรมการฝึกหัดครู, หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา พุทธศักราช 2519, (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ตำรวจ ตุลาคม 2519), หน้า 1 - 2.

¹⁸เดิมเดียวกัน, หน้า 61

การสอนไปปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษายังมีประสิทธิภาพ

4. ให้รู้จักประเมินผลการเรียนและการปฏิบัติงานของตน
5. เพื่อสร้างเสริมบุคลิกภาพที่ดี สมรรถภาพในการเป็นครู และปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

อนึ่ง แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520¹⁹ หมวด 3 ระบบการศึกษา: ข้อ 35 ได้กล่าวถึงนโยบายในการฝึกหัดครูไว้ว่า "การฝึกหัดครูเป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างครูให้สามารถปฏิบัติตนและทำหน้าที่เป็นผู้ออกให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการโดยรอบคอบขึ้นในตัวผู้เรียน เป็นผู้มีความรู้ จริยธรรม ในระดับวิद्यฐานะจะพึงปฏิบัติได้ และมีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งในแง่บุคลิกภาพทั่วไป ความสัมพันธ์ต่อศิษย์ และบทบาทต่อสังคม" และตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4²⁰ (2520 - 2524) บทที่ 7 ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งเกี่ยวกับบทบาทและฐานะของครู ดังนี้ "...ครูคือผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาการโดยรอบคอบขึ้นในตัวผู้เรียน มีความสัมพันธ์ต่อศิษย์และมีบทบาทต่อสังคมมาก... ฯลฯ"

เพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว นอกจากจะใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเข้าช่วยแล้วการสอนวิชาการศึกษาซึ่งเป็น "วิชาครู" นั้นควรจะเน้นทั้งด้านเนื้อหาและด้านทัศนคติพร้อม ๆ กัน ผู้สอนจะใส่ใจกิจกรรมใดก็ตามในการเรียนการสอน ถ้าเน้นอย่างใดผู้เรียนก็มีลักษณะเป็นเช่นนั้น เช่น ถ้าเน้นด้านเนื้อหา ผู้เรียนก็มุ่งจดจำแต่เพียงอย่างเดียวโดยขาดการวิเคราะห์วิจารณ์ ขาดความคิดเห็นของตนเอง ขาดเหตุผลเชื่อสิ่งต่าง ๆ ง่ายดาย หากเน้นทางด้านทัศนคติ อุปสรรคปัญหาต่าง ๆ อาจเกิดขึ้นได้ เช่น สอนไม่ทันตามกำหนดเวลา เป็นต้น ดังนั้นจึงควรเลือกรวิธการสอนที่จะ

¹⁹แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520, สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า 27 - 28

²⁰แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 (2520 - 2524).

ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันทั้งด้านเนื้อหาและทัศนคติ ใช้กิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้พร้อมกับเพื่อน ๆ ทั้งเนื้อหาและทัศนคติ เพราะพลังกลุ่มเป็นเครื่องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มด้วย

โบวาร์ค จูเนียร์²¹ (Bovard, Jr.) กล่าวว่า การเรียนโดยยึดกลุ่มเป็นจุดศูนย์กลาง (Groups Centered Class) ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะมีการสื่อสารทางวาจาที่ช่วยให้นักเรียนไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

ชมึค²² (Schmuck) ได้กล่าวถึงสภาพการเรียนแบบนี้ว่า สภาพห้องเรียนมิได้มีแต่เฉพาะตัวนักเรียนเท่านั้น ยังมีความรู้สึกและอารมณ์ระหว่างครูกับนักเรียนและนักเรียนกับนักเรียน เพื่อนในกลุ่มจะช่วยจัดความรู้สึกกังวลใจหรือความเงิบเหงาของนักเรียนบางคนได้ และการที่ครูช่วยตอบสนองความต้องการของผู้เรียนจะทำให้เกิดปฏิกิริยาสัมพันธ์ต่อกัน (Interaction) ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) ขึ้นในห้องเรียน

ปีทมา เพ้อคัรพงส์²³ กล่าวว่า การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไม่ได้สอนแต่เนื้อหาอย่างเดียวยังมุ่งฝึกทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย เช่น ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะในการพัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาความสามารถเฉพาะตน ทักษะในการสร้างมนุษยสัมพันธ์อันเป็นรากฐานของความเป็นประชาธิปไตย รู้จักหาเหตุผลโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังสร้างสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างครูกับศิษย์ ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีและสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

²¹ Evrette W. Bovard, Jr., "The Psychology of Classroom Interaction,"

Journal of Educational Research, XLV (November, 1951), 215 - 24.

²² Richard A. Schmuck, and Patricia Schmuck, Group Process in the Classroom, (Iowa: W.M.C. Brown Co., 1971), P.2.

²³ ปีทมา เพ้อคัรพงส์, "การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 9 - 10

ผู้วิจัยเชื่อว่า วิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นี้เหมาะสมอย่างยิ่งที่ควรนำมาใช้เป็นวิธีสอนแก่นักศึกษาฝึกหัดครูได้ เพราะนอกจากจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ค้นหาแล้วยังส่งเสริมทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดในเชิงมโนธรรม ตลอดจนฝึกฝนทักษะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตยอีกด้วย เช่นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การร่วมมือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเป็นผู้เฝ้า - ผู้ตามที่ดี ความกล้าในการแสดงความคิดเห็น ความซื่อสัตย์ของตนและความเห็นอกเห็นใจต่อกันทั้งยังเป็นประโยชน์ในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาความสามารถเฉพาะตนและความเข้าใจเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทดลองนำวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้สอนวิชาหลักการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ด้วยความหวังว่าการค้นคว้าทดลองครั้งนี้จะช่วยให้ผู้สอนวิชาการศึกษาได้มีวิธีสอนที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยปูพื้นฐานทางด้านการวิชาการศึกษาและปลูกฝังทัศนคติที่ดีของนักศึกษาฝึกหัดครูต่อการเรียนวิชาการศึกษาพร้อมกันนั้น นักศึกษาเหล่านี้จะได้เห็นตัวอย่างวิธีการสอนซึ่งเขาอาจจะสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ความมุ่งหมายของการวิจัยนี้มีดังนี้

1. เพื่อนำทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาประยุกต์สอนในวิชาหลักการสอน หน่วย "โรงเรียนประถมศึกษา" สำหรับนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาปีที่ 2
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน รวมทั้งทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มของนักศึกษาซึ่งเรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
3. เพื่อเปรียบเทียบผลการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการสอนแบบธรรมดา
4. เพื่อศึกษาความรู้สึกของนักศึกษาต่อการเรียนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

สมมติฐานของการวิจัย

นักศึกษาที่เรียนวิชาหลักการสอน หน่วย "โรงเรียนประถมศึกษา" ด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จะมีสัมฤทธิ์ผลทางการ เรียนและพัฒนาการ ด้านทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มสูงกว่า นักศึกษาที่เรียนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดา

ขอบเขตของการวิจัย

1. การสอนวิชาหลักการสอนในการวิจัยนี้เป็นการสอนเฉพาะใน หน่วย "โรงเรียนประถมศึกษา" ซึ่งมีเนื้อหาตามหลักสูตร ของกรมการฝึกหัดครูระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา
2. แบบวัดทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มที่ใช้ในการวิจัย เป็นของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศนา แชนมดี ซึ่งได้นำมาหาความเที่ยง (Reliability) กับกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็น เกณฑ์สำคัญ
3. แบบสอบสัมฤทธิ์ผลทางการ เรียนที่ใช้ในการสอบหลังเรียนครั้งที่ 1 และหลังเรียนครั้งที่ 2 เป็นแบบสอบที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย ถึงความเที่ยง (Reliability) และความตรงก้นเนื้อหา (Content Validity) เป็นเกณฑ์สำคัญ
4. นักศึกษาที่ใช้ในการทดลอง เป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาปีที่ 2 ปี การศึกษา 2519 จากวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งเป็นกลุ่ม ทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการจับคู่ทั้งหมด 28 คู่ ชาย 18 คู่ และหญิง 10 คู่ กลุ่มทดลอง ใช้วิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มควบคุมใช้วิธีสอนแบบธรรมดา
5. การจับคู่นั้นยึดหลัก เพศ และสัมฤทธิ์ผลทางการ เรียนของปีการศึกษา 2518 เป็น เกณฑ์สำคัญ
6. ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสอนนักศึกษาทั้งสองกลุ่ม โดยใช้วิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ สอนกลุ่มทดลอง และใช้วิธีสอนแบบธรรมดาสอนกลุ่มควบคุม
7. ผู้วิจัยต้องการศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาและทัศนคติของผู้เรียนโดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ของผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาความหมายและวิธีการของทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. สรุปความหมายและวิธีการของทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนแบบอรรถา
3. ศึกษาหลักสูตร โครงการสอน รวบรวมหนังสือคู่มือวิชาหลักการสอนสำหรับระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการที่จะสร้างหน่วยการสอนที่จะใช้ในการวิจัย
4. สร้างหน่วยการสอนวิชาหลักการสอนชั้น 1 หน่วย เพื่อทดลองใจกับนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาปีที่ 2 เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการที่จะสร้างหน่วยการสอนที่จะใช้ในการวิจัย
5. สร้างหน่วยการสอนวิชาหลักการสอน หน่วย "โรงเรียนประถมศึกษา" ชั้น 5 หน่วย เพื่อใจทดลองสอนภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยสรุปเป็นแผนภูมิที่ 1 ท้ายบท
6. เลือกตัวอย่างประชากร ตัวอย่างประชากรที่เลือกได้เป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาปีที่ 2 ของวิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาเขตกรรณิ ปีการศึกษา 2519 ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง การแบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรนี้ใช้วิธีหาความสัมพันธ์เป็นคู่ ๆ (Match by pair) โดยถือเกณฑ์ เพศ และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในปีการศึกษา 2518 เป็นสำคัญ ได้จำนวนนักศึกษาทั้งหมด 28 คู่ ชาย 18 คู่ หญิง 10 คู่
7. สร้างและเลือกแบบสอบ พร้อมทั้งหาประสิทธิภาพของแบบสอบที่จะใช้ในการวัดผล
การวิจัยนี้
 - 7.1 สร้างแบบสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเพื่อใช้ในการทดสอบนักศึกษาก่อนและหลังการเรียน แล้วหาความสัมพันธ์ความยาก- อำนาจจำแนก และความเที่ยง (Reliability) ของแบบสอบโดยวิธีสูตร Kuder Richardson 21²⁴

²⁴

Henry E. Garette, Statistics in Psychology and Education,
(Vakils Peffer and Simon Private Ltd., 1966), p. 341.

7.2 เลือกแบบวัดทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มที่จะใช้ในการวิจัย แบบวัดทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มที่เลือกมาได้เป็นของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศนา แชนมดี ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2516 ผู้วิจัยได้นำแบบวัดนี้มาหาความเที่ยง (Reliability) กับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะใช้ในการวิจัยโดยใช้สูตร Hoyt's Analysis of Variance²⁵

8. ทดลองใช้หน่วยการสอนกับกลุ่มตัวอย่างประชากร โดยใช้แบบวัดทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มและแบบสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสอบก่อนและสอบหลังการเรียน นักศึกษากลุ่มทดลองเรียนวิชาหลักการสอนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกลุ่มควบคุมเรียนวิชาหลักการสอนด้วยวิธีธรรมดา ทั้งสองกลุ่มสอนโดยผู้วิจัยเป็นเวลาติดกัน 5 สัปดาห์

9. รวบรวมข้อมูลจากผลการสอบก่อนและสอบหลัง เรียนวิชาหลักการสอนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีธรรมดาของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ผู้วิจัยนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t

10. หลังจากได้ทดสอบหลังเรียนครั้งที่ 1 แล้ว 1 เดือน ผู้วิจัยได้นำแบบสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและแบบวัดทักษะและทัศนคติการทำงานกลุ่มชุดเดิมไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสองกลุ่มซ้ำอีกครั้งหนึ่ง

11. รวบรวมข้อมูลจากผลการสอบหลังเรียนครั้งที่ 2 ของทั้งสองกลุ่มแล้วนำไปวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t เพื่อสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและขอเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย

25

Robert L. Thorndike, Education Measurement, (Washington D.C.: American Council on Education, 1951), pp. 951 - 953.

ข้อตกลงเบื้องต้น

แบบสอบถามคุณภาพการเรียนที่ใช้ในการวิจัย มีความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) เนื่องจากผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

ผลการวิจัยอาจจะเกิดความไม่สมบูรณ์เนื่องจากสาเหตุดังนี้คือ ผู้วิจัยไม่อาจควบคุมสภาพการเรียนรู้นักศึกษาเมื่ออยู่นอกห้องเรียนได้ และระยะเวลาที่ทำการทดลองสอนนั้นสั้นเกินไป ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นการส่งเสริมการสอนวิชาหลักการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เป็นแนวทางในการวิจัยค้นคว้าเพื่อปรับปรุงการสอนในสถานศึกษาอีกหลักสูตรต่อไป
3. เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตการเป็นครูต่อไปภายหน้า

คำจำกัดความ

การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process)²⁶ หมายถึงการเรียนการสอนที่มีสภาพการเรียน บทบาทของครู บทบาทของนักเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

สภาพการเรียน

006226

1. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม
2. กิจกรรมที่ทำเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์ ซึ่งทำให้กิจกรรมนั้นมีความหมายต่อตัวผู้เรียน เพราะค้นพบสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง

²⁶ ปัทมา เทพอักษรพงศ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 16 - 17

3. มีการวิเคราะห์พฤติกรรมร่วมกันในกลุ่มทำให้ เกิดปัญหา
4. สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในภายหลัง

บทบาทของครู

1. มีความเป็นกันเอง และมีความเห็นอกเห็นใจนักเรียน
2. คำพูดของครูลดทอน ครูจะให้คำแนะนำ ช่วยเหลือเมื่อนักเรียนต้องการ
3. เข้าใจปัญหา ความต้องการ จุดมุ่งหมาย แรงจูงใจและทัศนคติของนักเรียน
4. ให้กำลังใจและกระตุ้นให้นักเรียน เกิดความกระตือรือร้นในการแสดงออกซึ่งความคิดอิสระ และความสามารถของนักเรียนแต่ละคน
5. ครูเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ประสานงานให้กระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และไม่ถือเอาการตัดสินใจของครูเป็นใหญ่

บทบาทของนักเรียน

1. พยายามค้นพบในสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง
2. ให้ความช่วยเหลือกันและกันในหมู่นักเรียน
3. แสดงความรูสึกและความคิดอย่างอิสระ
4. สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและของผู้อื่น
5. มีความรับผิดชอบมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)
2. การเล่นบทบาท (Role - Plays)
3. เกมและสภาพการณ์จำลอง (Game and Simulation)

การสอนแบบธรรมชาติ หมายถึง การสอนที่ครูมีบทบาทเป็นผู้อธิบายความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ให้นักศึกษาฟังพร้อมทั้ง เขียนหัวข้อสำคัญ ๆ บนกระดานคำให้นักศึกษาจดโน้ตและไต่ถามเมื่อสงสัย ในบางชั่วโมงมีการมอบหมายงานให้นักศึกษาไปค้นคว้ามา เพื่อดำเนินการอภิปรายหน้าชั้นหรือ เป็นการตอบข้อซักถามของครูในปัญหาต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้นร่วมกัน บางครั้งนักศึกษาต้องเขียนรายงานส่งครูตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมายด้วย

สัมฤทธิ์ผลทางการเรียน หมายถึง คะแนนค่าวิชาการที่นักศึกษาได้จากการทดสอบหลัง
การเรียนบทเรียนแล้ว

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาปีที่ 2 วิทยาลัยครูเพชรบุรี-
วิทยาสงครณ ผู้วิจัยได้แบ่งนักศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 28 คน รวม 56 คน นักศึกษาทั้ง
2 กลุ่มนี้เหมือนกันโดยใช้วิธีจับคู่ โดยยึดหลักเพศ และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของปี 2518 เป็น
เกณฑ์สำคัญ กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มทดลองใช้วิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ อีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่ม
ควบคุมใช้วิธีสอนแบบธรรมดา

ทัศนคติ²⁷ หมายถึง สภาพของจิตใจที่พร้อมหรือโน้มเอียงดวงหน้าที่จะแสดงออกต่อสิ่งหนึ่ง
สิ่งใด

ทักษะ และทัศนคติการทำงานกลุ่ม หมายถึง แนวโน้มที่บุคคลจะแสดงออกถึงบุคคลอื่น ๆ
ที่กระทำกิจกรรมร่วมกันหรืออยู่ร่วมกัน เช่น ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือ การให้และการ
เสียสละ การตัดสินใจ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเข้าใจ
และเห็นใจผู้อื่น ความสามัคคี การวางแผนในการทำงาน ความพากเพียร อดทน ความกล้าใน
การแสดงออก ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การสื่อสารด้วยวาจา การวิพากษ์วิจารณ์ และการให้
ข้อสั่ง กตแก่กัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁷ สุมน อมรวิวัฒน์, "ครูสั่งคนศึกษา ประติมากรผู้สร้างพลเมืองดี", หลักสูตรและ
การสอนระดับประถมศึกษา, (พระนคร. โรงพิมพ์ที่ธรรมสาร, 2513), หน้า 237

แผนภูมิที่ 1

หลักการเรียนการสอนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

